

Hermann Szabolcs¹

Téged, Isten, dicsérünk!

A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye népénekeinek gyűjteménye

Alább olvasható egy részlet dr. Ágoston Ferenc pap, egyházzenesz ajánlásából, amely a *Téged, Isten, dicsérünk* orgonakönyv elején áll.

„A magyar nyelvterületen több egyházi énekgyűjtemény létezik. A katolikus Egyház vonatkozásában a *Szent vagy, Uram! (Hozsanna)*, *Éneklő Egyház* (erdélyi változata: *Dicsérjétek az Urat*). Ezek tartalmazzák egyházi énekkincsünk zömét, de nem mindent. Vidékenként léteznek olyan énekek, amelyek ismertek, kedveltek, használatban vannak, de nem kerültek be egyetlen gyűjteménybe sem.

Hermann Szabolcs ezt a hiányt akarta pótolni, amikor összegyűjtötte a Szatmári Egyházmegyéből azokat az énekeket, amelyek az eddigi gyűjteményekben nem szerepeltek, de a közösségekben éneklik őket.

Az egyházi ének-zene három feltételnek kell, hogy megfeleljen: szent, művészi és egyetemes. A gyűjtemény vonatkozásában:

Szent: szövegük imádság. Szerzőjük nagyrészt ismeretlen. Az ember szívéből fakadnak: örömet, bánatot, reményt, hálát, kérést fejeznek ki.

Művészi: Dallamaik kedveltek, énekelhetőek, művészi élményben részesítik az éneklőt és a hallgatót is. S ami talán a legfontosabb: az emberek éneklő kedvének a fenntartásához járulnak hozzá. Lesz hozzá még egy külön orgonakönyv, művészi kísérettel.

Egyetemes: Nagyrésztük nemcsak a Szatmári Egyházmegyében ismert, hanem egész Erdélyben a különböző változatokat egységesítette, hogy a nagyobb tömegű találkozón az együtt éneklés zökkenőmentesebb legyen.

Ez a gyűjtemény nemcsak azt a célt szolgálja, hogy ezt az énekkincset megőrizze az utókor számára, hanem segítséget akar nyújtani ahhoz, hogy az egyházközségek népénekeinek a száma gazdagodjon.”

Csomaközben vagyunk. Svábok, magyarok, románok, romák egy helyen. Sokfélék vagyunk. A többség katolikus. A falu közepén egy templom áll, melynek Szent István király a védőszentje, így augusztus 20-a e hely és templomunk egyik legnagyobb ünnepe. Egy ünnep, amely összetartja a népet.

Már gyerekként is nagy volt az ünnep előtti izgalom, s még emlékszem a nyüzsgésre, ahogy a falu apraja-nagyja készült, hogy ki-ki a maga módján tegye szebbé azt a napot. Mivel kántorcsaládban nőttem fel, így én a templomunk kórusát erősítettem, s ott vettem ki a felkészülésből a részem. A kórusal több héttel az ünnepi mise előtt elkezdtük az énekpróbákat. A tőlünk telhető legjobb tudással adtuk elő a kórusdarabokat, de valahogy nem ez hozta meg a csodát. A katarzisélményt inkább azok az énekek nyújtották, amelyeket közösen énekeltek az egész nép. Zengett a templom a hívek hangjától.

¹ Karmester, egyházzenesz, a Szatmári Egyházmegye zenei vezetője.

Így volt lehetőségem felfedezni és megtapasztalni, milyen ereje van a hitnek a zenei önkifejezésben. Azt gondolom, nincs nagyobb erő, mint amikor kétszáz-háromszáz ember együtt énekel, ünnepel, s kifejezi örömét vagy éppen bánatát.

Ezekből az élményekből kifolyólag az egyházzene nagyon közel áll hozzám. Gyerekkorom óta gyűjtöm az olyan egyházi népdénekeket, amelyek az idők folyamán kimaradtak a különböző római katolikus énektárakból.

Jelen írásomban a 2017 végén kiadott *Téged, Isten, dicsérünk* orgona- és énekeskönyvet szeretném bemutatni, amely a Szatmári Egyházmegyében gyűjtött hagyományörző népdénekeket tartalmazza.

10–11 éves lehettem, amikor édesapám felhívta a figyelmem a Szatmári Egyházmegyében szájról szájra hagyományozott énekek összegyűjtésére. Kántori szolgálataim során minden ünnep alkalmával találkoztam ezekkel az énekekkel mint orgonista, mint kántor. Nem szerettem őket, mert nem voltak pontosan lejegyezve, ezért mindenki kicsit másképpen énekelte őket, nem volt hozzájuk orgonakiséret. Mindezek ellenére nagyon szép dallamok voltak, s egy ünnep sem volt elképzelhető nélkülük. Több mint ötszáz éneket gyűjtöttem és olvastam át a Szatmári Egyházmegye területéről, ezek közül százhusz éneket választottam ki, esetenként javítottam, és írtam rá orgonakiséretet.

A gyűjtés során kiderült, hogy a leggazdagabb forrásokat azok a plébániák képviselik, ahol egykor ferencesek vagy kedvesnővérek tevékenykedtek. Csomaköz egy fontos forrás volt, ahol Hermann Pál kántortól több mint százötven éneket vehettem át. A kották nagy részét ő maga örökölte a szatmári Szent József-templomból. Ezek a kották a kedvesnővérek működésének köszönhetőek. A másik nagy forrást Kaplony képviseli, a ferencesek sok új szöveget és éneket írtak, nagyrészt Szent Ferencről, haláláról, valamint Szűz Máriáról. Olyan településsel is találkoztam, ahol már kihalt-félben van a közösség, nincs hivatásos kántor sem, így a gyülekezet tagjai énekelnek a szertartásokon. Ilyen falu Szakasz is, ahol Reszler Mária néni az énekfelelős, sok éneket megismertem tőle. Nagyrészt csak szövegjegyzetei voltak. Minden kántor tudásához mérten igyekezett leírni a birtokában lévő énekeket, dallamokat, sőt sokszor orgonakiséret megírásával is kísérleteztek. A legtöbb helyen kézzel írott kottákat találtam, de olyan énekekkel is találkoztam, amelyeknek csak a szövege volt leírva, a dallamot emlékezetből énekelték (ez utóbbi a dallambeli változások egyik fő oka). A következő kategóriákra tudtam bontani az énekeket, amiket találtam:

- mindenhol ismerik, ugyanazzal a dallammal és szöveggel éneklük őket (*Ó, áldott Szűzanya; Leszállt az ég dicső királya; Nagyasszonyunk; Jézus, hozzád siet ma néped* stb.);

- mindenhol ismerik, de a dallam néhány hangja eltérő, a szövegben is változások vannak, esetleg teljesen új versszakokat is lehet találni;

- csak egy adott körben ismerik az adott éneket (pl. Kaplony és környéke).

Igyekeztem olyan orgonakiséretet írni, amelyik a dallammal partner, és kiemeli annak szépségét, de olyat is, amelyik a dallam kisebb-nagyobb hibáin megpróbál segíteni. Összhangzattan szempontjából olyan akkordokat használtam, amelyekkel alig-alig vagy egyáltalán nem találkozunk még a „*Szent vagy, Uram!*”-ban sem: van példa a Bach-korálokban jól megszokott szólamkeresztvezetésekre, késleltetésekre és disszonanciákra, ugyanakkor éltem mellékdominánsokkal, valamint a tonál-funkcionális össz-

hangzattanban megengedett kvintpárhuzamokkal, beleértve a Mozart-kvinteket is. A modális hangsorban lévő énekek énekkíséreteiben a stílushoz hűen kvint-, septim- és oktavpárhuzamokra is találhatunk példát. Minden kíséret megírásakor fő szempont volt a változatosság, így az ismétlődő vagy visszatérő dallamokat más harmóniákkal láttam el. Egyes énekekhez egyszerűbb és nehezebb orgonakíséretet is írtam.

A könyv utolsó két fejezete speciális. Az utolsó előtti fejezet Szent István király énekeit tartalmaz. Ezeket nagyrészt Csomaközön komponáltam a szülőfalu templombúcsújának tiszteletére. Az utolsó fejezetben pedig a tizenötödik és a tizenkilencedik számú karácsonyi énekek feldolgozását találhatjuk, melyeket vegyes karra, szólistákra és orgonára írtam át.

Az orgonakönyv ötszáz példányban, míg a kisméretű énekeskönyv háromezer-ötszáz példányban jelent meg. Ezeket a Szatmári Egyházmegye területén osztottuk szét, de Partium egyéb területeire, Erdélybe és Magyarországon templomaiba is jutottak belőlük.

Az orgonakönyvben az egyházi év főbb ünnepeire és különleges alkalmakra egyaránt találhatunk énekeket. Kategorizálásuk az ünnepkörök szerint történt. Egyik fejezet gazdagabb, mint például a karácsonyi időszaké, másik szegényebb, ilyen a szentekről szóló énekeké.

A következőkben néhány fejezetből mutatnék be egy-egy éneket.

Karácsonyi énekek fejezete

A karácsonyi énekek fejezete összesen tizenkilenc karácsonyi éneket és egy pásztorjátékot tartalmaz. Az alább csatolt pásztorének szövege és dallambeli felépítése (kérdés-válasz) nagyszerű előadási lehetőséget teremt a női kar és a férfikar külön-külön megszólaltatásához.

Forrás: népi gyűjtés (Csomaköz)

19. Szóljatok, ó, pásztorok

1. Szól-jatok, ó, pász-to-rok, mi dolgot lel-te, tek, hogy az éj-jel Bet-le-hem-be úgy si-et-te, tek, Lát-tuk az í-
2. És ki mondta nek-tek azt, hogy o-da-men-je tek, mi is kész ö-röm-mel mentünk vol-na ve-le, tek, An-gyal é-nek

11
gért Mes-si-ást, Bet-le-hem-ben szü-le-tett.
min-ket in-tett, hogy a Krisz-tus szü-le-tett.

3. Intetek, hol és miképpen föltalálható, az atyáktól várva esdett égi Megváltó?
-Istállóban, szűk jászolban, betakarva pelyében.

4. Ki az égi Kisded anyja, pásztoremberek, hogy szülését választotta e szegény helyet?
-Szűz Mária oda szálla, helyt nem leve Betlehemben.

5. Áldott légy, ó égi Kisded, s Szűzanyád veled, ki leszállsz a földre, nekünk hogy adhass eget.
-Az Atyával és Szentlélekkel hón imádnunk egyetemben.

Nagyböjti énekek fejezete

A fejezet hat éneket tartalmaz, melyből öt Jézus-ének, egy pedig Mária fájdalmáról szól. Ez utóbbit közlöm. Szerzője Kaplony település (Románia, Szatmár megye) ferences rendjének egyik tagja.

Forrás: Kaplony (kisső alakíva)

NAGYBÖJTI ÉNEKEK

21. Kinek szívét

1. Ki - nek szí - vét fáj - da - lom - nak hegyes tő - re jár - ta át, ki ke - reszt - nek szent tö - vé - ben úgy si - rat - ta
2. Szen - ve - dé - sek bős - ten - ge - rén te légy ve - zér - csil - la - gunk. É - le - tünk - nek bús éj - je - lén te légy é - des

szent Fi - át, Fáj - da - lom - nak hős asz - szo - nya, köny - nyes szem - mel nézz re - ánk, sí - mo - gasd meg
vi - ga - szunk. Csak te le - hetsz, me - ne - dé - künk, se - ge - del - münk, s re - mé - nyünk, ő - lelj min - ket

vér - ző szí - vünk hét - fáj - dal - mű Szűz - a - nyánk!
szent keb - led - re, É - des - a - nyánk, min - de - nünk!

3. Viharok, ha zúgnak, tépnek, s reménytelen életünk, mi lesz hogyha nem segítesz, s a nagy árban elveszünk?
Szenvedőknek menedéke, életünkre fényt deríts, életünknek végőráján biztatón ránk tekints!

Jézus-énekek és Jézus Szíve-énekek fejezetei

A Jézus-énekek között találhatunk áldozásra, áldozás utánra alkalmasakat, illetve a Krisztus Király-ünnepre szánt művek szintén ebben a fejezetben találhatóak.

Az alábbi egy közkedvelt Jézus Szíve-ének, amelynek hangterjedelme a legelső hangtól számítva a legmagasabbig egy decima. Ez a megszokottól kissé nagyobb távolság, de a tapasztalatok alapján még énekelhető a hívek számára is.

Forrás: népi gyűjtés (Csomaközi)

56. Ó, Jézusom drága Szíve

Ó, Jé - zu - som drá - ga Szi - ve, te vagy né - kem min - de - nem!

Té - ged ó - hajt, hoz - zád só - hajt fá - jó lel - kem szün - te - len. Üd - vöm, nyug - tom nem ta - lá - lom

se - hol so - ha e vi - lá - gon csak te - ben - ned, Is - te - nem.

31

Mária-énekek fejezetei

Ez a fejezet a leggazdagabb, harminckét éneket tartalmaz. Találhatunk benne májusi hónapra szánt Szűzanya-énekeket, szeplőtelen fogantatás ünnepére, Nagyboldogasszony ünnepére, valamint az augusztus 20-i ünnephez csatolható Mária-énekeket is.

Az alábbiakban közölt ének páter Szabó-Dömjén kaplonyi szerzetes tollából származik. A dallamát helyenként másfelé irányítottam, ezzel elkerülve a gyakori hangismétléseket: a hetedik, a nyolcadik és a tizedik ütemben a H hangok helyett E hangok álltak, a változtatás következményeként a tizenegyedik taktus továbbmenetele is más kezdést kívánt.

Szerző és dallam: Páter Szabó-Dömjén (1957) - alakítva

81. Ó, szeplőtlen Szűz

1. Ó, szep - lőt - len Szűz Má - ri - a, ó, legisz - tább szív asz - szo - nya, e - se-dezz ér - tünk, é - des re -
2. Köny - nye - ink ár - ja vég - te - len, bú - ne - ink bán - juk szün - te - len, e - se-dezz ér - tünk, é - des re -

mé - nyünk, ó, bol - dog - sá - gos Má - ri - a!
vét - künk, ó, bol - dog - sá - gos Má - ri - a!

3. Mária tiszta szent Szíve, sorsunknak kincse, mindene, esedezz értünk, hogy mennybe érjünk, ó, boldogságos Mária!

Szentekről szóló fejezet

A nyolc éneket tartalmazó fejezetben Szent Ferencről, Szent Ferenc haláláról, Szent Józsefről, a Szent Családról, Szent Antalról, Szent Cecíliáról találhatunk műveket.

A Csanáros község templomában kapott kántorkönyvben sajnos a dallam és a szöveg mellett a szerző neve nem volt lejegyezve.

Forrás: népi gyűjtés (Csanáros) - kissé alakítva

96. Isten hű szolgája

32

Is-ten hű szol- gá- ja, szent Ce- cí- li - a, her-va-datlan virág, széppi-ros ró - zsa, i - mád-kozunk hoz-zád, halld meg ké-ré-

12
sünk: a mi jó A - tyánk - nál kö - nyö - rögj ér - tünk!

Gyásznépek

A fejezet nyolc művet tartalmaz, amelyek többféle alkalomra íródtak: idősebb vagy ifjú temetésére, hosszan szenvedőnek stb. Az alább közölt *Búcsúztató* temetéseken gyakran elhangzó ének.

Forrás: népi gyűjtés (Csomakő)

GYÁSZÉNEKEK 102. Búcsúztató

1. Jé - zu - som - nak ke - gyel - mé - ből már e - lér - tem vé - ge - met,
2. A - míg él - tem e vi - lág - ban, ben - ned bíz - tam Is - te - nem,

5
vég - he - tet - len ér - de - mé - ből vá - rom sé - ge - met. Is - tenem, Is - tenem, ki vol - tál min - de -
min - den - ne - mű dol - ga - im - ban csak te vol - tál min - denem. Is - tenem, Is - tenem, ki vol - tál min - de -

12

nem, kö - nyö - rülj én lel - ke - men!
nem, kö - nyö - rülj én lel - ke - men!

3. Ó, ne nézzed a gyarlóság bűnös ballépéseit, hanem a te szent Fiadnak végtelen érdemeit.
Istenem, Istenem, ki voltál mindenem, könyörülj én lelkenem!

Hosszan szenvedőnek:

4. Hosszas kínok tengeréből partra ért a szenvedő, enyhe ölen álmaival várja már a temető.
Nem dülja ott szívét fájdalom töre szét, mert a sírban béke van.

Íjű temetésére:

5. Ó, kegyetlen, mérges halál, ellened mit vétettem, hogy oly hamar elszólitál, s nem engedél már élnem?
Ó, halál, ó, halál, mily kegyetlen halál, életemtől megfosztál!
6. Rám lehel a szörnyű halál, el is hervadtam tőle. Nem éleszt fel soha többé szerettem bús könnye.
Ó, halál, ó, halál, mily kegyetlen halál, életemtől megfosztál!
7. Imádkozzatok érettem, buzgó keresztény hívek, hogy az Isten megbocsásson az én bűnös lelkemnek!
Ó, halál, ó, halál, mily kegyetlen halál, életemtől megfosztál!

A *Különböző alkalmakra* című fejezet tizenegy éneke a következő jellegű dalokkal szolgál ünnepekre, eseményekre: dicséret, hálaadás, esti imádság, ima lelkipásztorokért, elsőáldozásra, deportáltak emlékére.

A könnyebb átláthatóság érdekében az alábbiakban közlöm a *Téged, Isten, dicsérünk* orgonakönyv tartalomjegyzékét.

Tartalomjegyzék

KARÁCSONYI ÉNEKEK

1. A kis Jézus megszületett	11
2. Betlehem kis falucskában	12
3. Betlehemi Kisded	13
4. Betlehemi puztán	14
5. Csendes éj	16
6. Eljött a nap	18
7. Fenyőgallyas kis Jézuska	19
8. Istengyermek szállt ma le	20
9. Karácsonyi himnusz	21
10. Leszállt az ég	22
11. Mennyből szállott szent gyermek	24
12. Messiásunk született	25
13. Messiásunk született	26
14. Szent, szent, szent az Úr	27

PÁSZTORÉNEKEK

15. Az Istennek szent angyala	28
16. Keljetek fel, pásztorok	30
17. Pásztorok, fel, éjfél van	31
18. Pásztorok, keljünk fel	32
19. Szóljatok, ó, pásztorok	34
20. Pásztorjáték	35

NAGYBÓJTÍ ÉNEKEK

21. Kinek szívét	42
22. Magasan áll	43
23. Megtörve jönnek	45
24. Ó, Jézus vérző szent Szíve	46
25. Ó, szent Kereszt	47
26. Szeretél engemet	48

HÜSVÉTI ÉNEKEK

27. Alleluja, örvendezzünk	49
28. Alleluja, örvendezzünk	51
29. Christus vincit	52
30. Feltámadt dicsőségesen	54
31. Hála legyen az Istennek	55
32. Mit jelent a fény	56

OLTÁRISZENTSÉG ÉNEKEK

33. Üdvözlégy, ó, áldott	57
34. Kenyérszímben	58
35. Édes Urunk, Jézus	59
36. Halálra sebzett Jézusom	60
37. Isten, kinek csodás fényessége	61
38. Porba hullok, Uram	62
39. Azért ezt a nagy Szentséget	63
40. Tantum ergo	64
41. Tantum ergo	65

JÉZUS ÉNEKEK

42. Édes Jézus, lelkünk drága üdve	67
43. Fohász Jézushoz	68
44. Jöjj el	69
45. Krisztus király	70
46. Krisztus az égnek, a földnek Ura	71

JÉZUS SZÍVE ÉNEKEK

47. Édes Jézus, égi nagy királyunk	73
48. Édes Jézus, öntsd szívembe	75
49. Édes Jézus, öntsd szívembe	76
50. Jézus, hozzád siet ma néped	77
51. Jézus Szíve, hiszek benned	79
52. Jézus Szíve, szeretlek én	80
53. Jézus Szíve	82
54. Mély imádatossal	84
55. Ne csüggedj el	85
56. Ó, Jézusom drága Szíve	86

MÁRIA ÉNEKEK

57. Amíg szívem dobog	87
58. Az én szívem vágya	88
59. Dicsénekeim örvendő zengem	89
60. Egek királynéja	91
61. Földünknek égbe szállt csodája	92
62. Gyulladozz én szívem	94

63. Ha égből földre	95
64. Hozzád fohászodunk	96
65. Istent akarjuk	97
66. Istentől megáldott	99
67. Könnyes a két szemed	100
68. Köszöntünk szép Szűz Mária	101
69. Lelkemnek hő vágya	102
70. Mária, Mária, kinyílt rózsza	103
71. Máriához, drága Szűzanyánkhoz	104
72. Nagyasszonyunk	106
73. Nézz le mennyből	108
74. Ó, áldott Szűzanya	109
75. Ó, bűn nélkül	111
76. Ó, égi Szűz, ó, Mária	112
77. Ó, halld, te Édes	113
78. Ó, Mária, Isten anyja	114
79. Ó, Mária, kinyílt virág	116
80. Ó, Nagyasszony	117
81. Ó, szeplőtlen Szűz	119
82. Oltárodra hoztuk, Anyánk	120
83. Szép májusi nap volt	121
84. Szeplő nélkül fogatott	122
85. Szeretlek Szűzanyám	123
86. Szűzanyáknak édes Szíve	124
87. Téged dicsér az ég	125
88. Úrangyalát végzi	126

SZENTEK RÖL

89. Ajkainkról	128
90. Családi szentély	129
91. Nagy szent József	130
92. Jézus, Mária, szent József	131
93. Dicső szent Antal	132
94. Hála legyen Fölségednek	133
95. Szent Ferenc halálának emlékére	134
96. Isten hű szolgája	135

ESKÜVÖRE

97. Föl, föl a szívekkel	136
98. Ím', egy mátkapár	137
99. Lépjetek egyre közelebb	138
100. Oltárnál leborulunk	139
101. Szentély égi fény körében	140

GVÁSZÉNEKEK

102. Búcsúztató	141
103. Elmég közlünk jó lélek	143
104. Gyászba borult szép napom fénye	144
105. Itt az óra	145
106. Jézus az én reményem	146
107. Közelebb, közelebb	148
108. Rám lehelt a halál	149
109. Testemet a földnek	150

KÜLÖNBÖZŐ ALKALMAKRA

110. Téged, Isten, dicsérünk	151
111. Hálát rebegve áldozunk	152
112. Ó, édes Istenem	153
113. Jó Atyánkért esdeklünk	154
114. Jó Atyánkért esdeklünk	155
115. Elsőáldozásra	156
116. Jöjj hozzám én Üdvözítőm	157
117. Csendes alkony	158
118. Jézuska, Jézuska	159
119. Uram, jó nekünk itt lennünk	160
120. Deportáltak emlékére	162

SZENT ISTVÁN KIRÁLY ÉNEKEK

121. Szent István királyhoz	163
122. Íme eljött	165
123. Országunknak szent királya	166
124. Szent István király-himnusz	167

KÓRUSFELDOLGOZÁSOK

125. Az Istennek szent anyala	169
126. Szóljatok, ó, pásztorok!	174